

**BOLALARNI MAKTAB TA‘LIMIGA TAYYORLASHDA ELEMENTAR MATEMATIK
TASAVVURLARNI SHAKLLANTIRISHNING AHAMIYATI****Madaminova Shohsanam Odiljon qizi,**

Qo‘qon universiteti Talim kafedrası o‘qituvchisi

Shamsiddinova Orastaxon Nizomiddin qizi,

Qo‘qon universiteti Maktabgacha ta‘lim yo‘nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish jarayonini rivojlantirish hamda ularda elementar matematik malakalarini shakllantirishning ahamiyati xususida fikrlar berilgan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta‘lim, bilish jarayoni, bilim, matematik tasavvur, elementar matematika, malaka.

Ayni davrda O‘zbekiston Respublikasida ta‘lim sohasini isloh qilish bosqichida yuqori malakali pedagogik kadrlarni tayyorlashga katta e‘tibor qaratilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 9-sentabrdagi PQ-3261 sonli «Maktabgacha ta‘lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi Qaroriga hamda 2017-yil 30-sentabrdagi PQ-3305 sonli O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta‘lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida»gi Qaroriga muvofiq barcha maktabgacha ta‘lim tizimida va Respublikaning zamonaviy maktabgacha ta‘lim muassasalari uchun yuqori malakali pedagogik kadrlarni tayyorlash sohasida faol islohotlar jarayoni kechmoqda.

Respublika maktabgacha ta‘lim tizimi bo‘yicha qabul qilingan ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablari, “Ilk qadam” tayanch dasturi bolalarni maktab ta‘limiga tayyorlashdek zarur ishni ta‘minlaydi.

Maktabgacha ta‘lim muassasasi va maktabdagi butun pedagogik jarayonning bola shaxsini har tomonlama rivojlantirishga yo‘nalaganligi ular o‘rtasida ta‘lim-tarbiya izchilligiga erishishning asosiy sharti hisoblanadi.

Maktab maktabgacha davrlarda shakllantiriladigan jamoatchilik xususiyatlarini sifat jihatdan yanada rivojlantirish uchun zarur sharoitlar yaratadi, o‘quvchi shaxsi jamoatchilikka yo‘nalganligini qaror toptirishni ta‘minlaydi. Maktab o‘quvchilarda yuksak insoniy hissiyotlar: vatanparvarlik, mehnatsevarlik va milliy istiqlol g‘oyalari, o‘z vatani oldidagi o‘z burchlarini his etish kabi hissiyotlar tarkib toptiriladi. Bularning asosini maktabgacha yillarda shakllantirilgan ota-onaga, oilaga muhabbat, kattalarga hurmat, tabiatni sevish, uni asrash kabilar tashkil etadi.

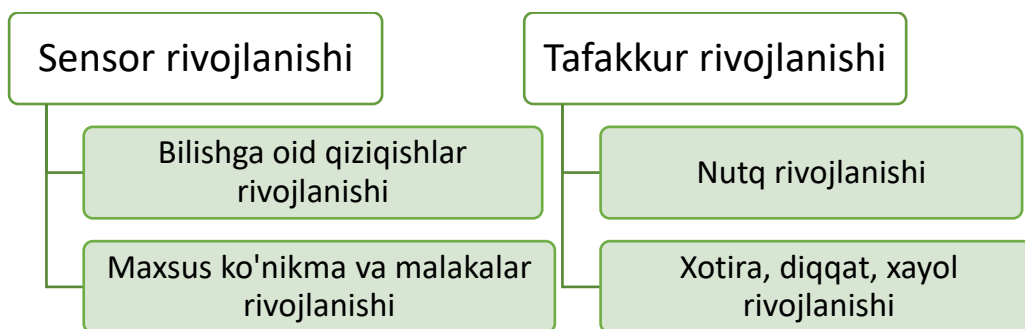
Maktabgacha ta‘lim muassasasi va maktabdagi butun pedagogik jarayonning bola shaxsini har tomonlama rivojlantirishga yo‘nalganligi ular o‘rtasida ta‘lim-tarbiya izchilligiga erishishning asosiy sharti hisoblanadi. Bolalarni maktabga tayyorlash, birinchidan, bolalar bog‘chasida tarbiyaviy ishni maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarni umumiy, har tomonlama rivojlantirishning yuqori darajasini ta‘minlaydigan, ikkinchidan bolalarni maktabning boshlang‘ich sinflarida o‘zlashtirishlari lozim bo‘lgan o‘quv fanlarini egallashga maxsus tayyorlashni ta‘minlaydigan qilib tashkil etilish nazarda tutiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar egallagan xulq-atvor va kattalar va tengqurlar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar shakllari, ma’naviy tasavvurlar va hissiyotlar boshlang‘ich sinflarda amalga oshiriladigan axloqiy tarbiyaning o‘quvchilarda rivojlantirishdagi ma’naviy xatti-harakat, ong, hissiyot va munosabatlarning zamini hisoblanadi.

Maktab maktabgacha davrlarda shakllantiriladigan jamoatchilik xususiyatlarini sifat jihatdan yanada rivojlantirish uchun zarur sharoitlar yaratadi, o‘quvchi shaxsi jamoatchilikga yo‘nalganligini qaror toptirishni ta‘minlaydi. Maktab o‘quvchilarda yuksak insoniy hissiyotlar: vatanparvarlik, mehnatsevarlik va milliy istiqlol g‘oyalari, o‘z vatani oldidagi o‘z burchlarini his etish kabi hissiyotlar tarkib toptiriladi. Bularning asosini maktabgacha yillarda shakllantirilgan ota-onaga, oilaga muhabbat, kattalarga hurmat, tabiatni sevish, uni asrash kabilar tashki etadi.

Maktabgacha ta‘lim davlat talablaridan kelib chiqib, bolalarda elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish bo‘yicha asosiy vazifalar quyidagilar hisoblanadi: rang, shakl va o‘lcham kabi atrof muhit ob‘ektlarini va ularning modellarini tushunishga yordam berish, kuzatish va tajriba, tahlil va taqqoslash, klassifikatsiyalash va bo‘lish kabilar orqali atrof-muhit ob‘ektlarini hamda ularning modellari bilan o‘zaro munosabatida bolalarning bilish faoliyati uchun sharoit yaratish, vaziyat, topshiriq va ularni bajarish usullari, faoliyat va uning natijalarini tahlil qilishni bayon etish orqali bolalar lug‘atini oddiy matematik terminlar bilan boyitish, o‘rgatuvchi o‘yinlar, topshiriqlar, mashqlarni qo‘llash qoidalarini tushunish hamda keyinchalik qo‘llashga yordam berish hamda faoliyat turlari va usullarini tanlash bo‘yicha tashabbuskorlik ko‘rsatish uchun sharoit yaratish.

Elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish jarayonida bolaning har tomonlama rivojlanishi

Bolalarning mantiqiy tushunchalarni o‘zlashtirishi darajasi solishtirish, umumlashtirish kabi muayyan uslubiy vositalardan foydalana olishga bog‘liq. Masalan, bolalar to‘plamni miqdoriga qarab solishtirishga o‘rganadi, buning uchun ular shu to‘plamning tarkibi va miqdorini tahlil qiladi. Predmetlarni shakli bo‘yicha solishtirayotganda, bolalar ularning o‘zaro farqlarini qiyoslab, alohida elementlari o‘lchamini ajrata oladi.

Amaliy harakatlar bolaning matematik rivojlanishida muayyan rolni bajarish davomida o‘zi ham o‘zgaradi. Masalan, hisob bilan bog‘liq faoliyat o‘zgarishi sodir bo‘ladi. Dastlab muayyan ikki to‘plamning har bir elementi bo‘yicha solishtirilishga asoslansa, keyinroq esa raqam muayyan

to‘plam quvvati hamda natural son qatori ko‘rsatkichi sifatida ahamiyatga ega bo‘lib boradi, natijada esa muayyan to‘plamlardan birining o‘rnini egallaydi.

Maktabgacha yosh davrida muayyan vazifani yechishga yo‘naltirilgan xayol bilan bog‘liq ijodkorlik qobiliyatlari intensiv tarzda rivojlanib boradi. Xayol mahsuldorlikka erishishga yordam berib, u haqiqiy voqelikni kengaytiradi, uni predmet tarzida “jonlantiradi”; xayol qilish qobiliyati yuqori darajada rivojlangan bolalarning faoliyati mahsuli ham noyob chiqadi. Bolalarning ijodiy qobiliyatlarini matematik modellashtirish texnologiyalari yordamida shakllantirish, ularning ijodiy natijalarni boyituvchi ramziy ishoralar bilan ko‘rsatish va qismlarga ajratish bo‘yicha harakatlariga tayanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolaning maktab ta‘limiga tayyorligi darajasini diagnostika qilishga yordam beruvchi vazifalarga nisbatan qo‘yiladigan quyidagi talablarni asoslashga harakat qilaman.

-Ongli ravishda belgilangan maqsadga muvofiq harakat qila olish qobiliyati sifatida ixtiyoriylik indikatsiyasi;

-Bola tomonidan o‘z imkoniyatlarining ob‘ektiv baholanishi;

-Nozik motor kordinatsiya xususiyatlarining aniqlanishi;

- O‘yin vazifasining belgilanishi.

6-7 yoshdagi bolalar bilan ularni maktabga tayyorlashda yil, oy, soat, daqiqa, soniya kabi vaqt birliklari bilan tanishtirish nazarda tutilgan. Vaqtni ajrata ola bilish ko‘nikmalari tobora takomillashib yangi shaklga kirib boraveradi. Bolalar amaliy vazifalarni bajarish davomida belgilangan vaqtga rioya qilishi, oddiy qum soatdan foydalangan holda muayyan vaqt davomiyligida o‘z harakatlarini rejalashtirib, ulgurishni mo‘ljal ola bilishi lozim bo‘ladi.

Maktabga tayyorlov guruhida katta guruhida bolalarga ta‘lim berish jarayonida shakllantirilgan ko‘nikmalar takomillashtiriladi. O‘quv yilining boshida barcha bolalar, ayniqsa, birinchi navbatda, bolalar bog‘chasiga endi qabul qilingan bolalarning predmetlarni sanashni bilishlari, turli predmetlarni solishtirib, qaysilari kattaroq (kichikroq) yoki uning tengligini aniqlay olishini o‘rganish maqsadga muvofiq. Buning uchun sanoqning qaysi usulidan foydalanayotganligini, bolalar predmetlarning hajmi hamda u egallagan maydon sathi hajmiga chalg‘imasdan, yig‘indi miqdorini qiyoslay oladimi yoki yo‘qmi, shularni tekshirib ko‘rish lozim.

Maktabgacha yoshdagi bolalar predmetlar o‘lchamini bevosita solishtirish asosida aniqlashga, shartli o‘lchov birligi, chizg‘ich yordamida o‘lchashga, muayyan uzunlikni belgilashga o‘rganadi. Ko‘pburchaklar hamda ularning elementlar(burchaklari, uchlari) bilan tanishadi, qog‘oz varag‘i sathida, kitobda, vaqt hamda tevarak-atrofdagi muhitga erkin mo‘ljal olishni uddalashlari lozim.

Masalan, Italiya olimi Mariya Montessori metodikasi har bir bolaga cheksiz tanlov erkinligini beradi. Unga asosan, har bir bola bugun nima bilan shug‘ullanishini hal qilishni mustaqil ravishda tanlay oladi. Mariya Montessori asosan inklyuziv ta‘limga qaratgan. U har bir bolani mustaqil bo‘lishi uchun, o‘zi mustaqil qaror qabul qila olishi uchun metodikalar ishlab chiqqan. Bu metodikalardan hozirgi kunda ham foydalanib kelinmoqda.

Bugungi kunda barcha 6 yoshdagi bolalarning maktabga tayyorlanishini takomillashtirish maqsadida maktablar qoshida tayyorlov sinflari, Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida tayyorlov guruhlari tashkil etilgan. Birinchi sinfga chiqayotgan bolalarning matematik rivojlanishining

yuqori darajasini ta‘minlash, ularning oldindan tayyorlanishi, shubhasiz, maktabdagi o‘quv materiallarining o‘zlashtirilishi sifatiga ta‘sir ko‘rsatadi. Shuning uchun ham maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida, ayniqsa, katta maktabgacha yosh davridagi bolalar bilan o‘quv pedagogik ishlarni to‘g‘ri tashkil etishiga jiddiy e‘tibor qaratilmoqda.

So‘nggi yillardagi psixologik-pedagogik tadqiqotlar maktabgacha yoshdagi bolalarning ta‘limi, xususan, matematikaga o‘qitish bo‘yicha ishlar mazmuninig takomillashtirilishi imkoniyatini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Z.K.Kalendarova. Maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirishning zamonaviy nazariyasi va metodikasi. O‘quv qo‘llanma. “Adabiyot uchqunlari” nashriyoti. Toshkent. 2018 y. 170 B.
2. Илк қадам дастури, /ТАКОМИЛЛАСHTИРИЛГАН ИККИНЧИ НАШР/Т 2022 й.
3. G.Djanpeisova Matematik ta‘lim Toshkent “Manaviyat” 2022 yil 422 bet
4. Rasulxo‘jayeva Madina Ahmadjonovna, & Madaminova Shohsanam Odiljon qizi. (2024). 6-7 YOSHLI BOLALARNI MAKTAB TA‘LIMIGA TAYYORLASHDA RIVOJLANTIRUVCHI MARKAZLARNING BOLALAR PSIXOLOGIK JARAYONLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI AHAMIYATI. Лучшие интеллектуальные исследования, 17(1), 150–157. Retrieved from <http://web-journal.ru/index.php/journal/article/view/3886>
5. Parpiyev Odil Olimovich. (2023). MAKTABGA TAYYORLASHNING ILMIY PEDAGOGIK ASOSLARI. QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 1(1), 876–881. <https://doi.org/10.54613/ku.v1i1.748>
6. Parpiyev Odiljon Olimovich. (2023). RIVOJLANISH VOSITASI SIFATIDA TRIZ TEXNOLOGIYASINING XUSUSIYATLARI . ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 24(1), 17–20. Retrieved from <https://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/7877>
7. В статье представлена информация о роли педагогики и психологии в повышении качества и эффективности образования, формировании зрелого поколения. Данное научное исследование исследует решающую роль симбиотических взаимоотношений педагогики и психологии в . (2024). YANGI O‘ZBEKISTONDA IJTIMOIIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR, 2(2), 5-12. <https://nuzjournals.uz/index.php/yoiit/article/view/79>
8. Toxirjon, U. (2024). XALQARO O ‘QISH SAVODXONLIGINI O ‘RGANISH (PIRLS). Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 14-17.
9. Умаров, Т. (2024). ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИГРУШЕК НА ДЕТСКУЮ ПСИХОЛОГИЮ. Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 18-21.